

Korszakváltás

Szlovákiai helyzetjelentés

Bevezető helyett

1989. november 17-ének estjén klubmozgalmunk neves egyéniségének, *Tóth Lajos* születésnapjára ünnepelésére, készültem, illetve az ez alkalomból összehívott értelmiségi találkozóra Vágselyén. Nem igen sejtettem, hogy Prágában ekkor egy újabb tüntetéssel, diákmegmozdulással történelmi események lavínja indul el. Olyan eseménysorozat, melynek csodálatos élményét nem tudom felejtetni, s talán leírni sem nagyon lehet. A rendőrség brutális – s cseppet sem újdonság – a „szocializmus megvédése érdekében” tett beavatkozása az egész országra kiterjedő tiltakozási hullámot indított el. A diákokhoz legelőször a színészek, majd a lakosok, közösségek száz-
ezrei csatlakoztak. Érezhetővé vált az emberek megkönnyebbülése... ktre-
céből kiszabadulóban volt a szabadság szelleme.

Az első hónapok eufórikus hangulatát fokozatosan a kijózanodás, a kemény realitások időszaka váltotta fel, s tart ez napjainkban is. A demokrácia tanulásának útvesztőiben sok olyan jelenség is feltűnt, mely már korántsem váltott és vált ki lelkesedést. De erről majd később.

Előjelek és előzmények

Ha jól meggondoljuk, az események nem váratlanul következtek be. Gyakorlatilag az egész évet a politikai feszültség növekedése, a földalatti „illegális” csoportok és szervezetek fokozódó aktivitása jellemzi. Hatnak a lengyel, magyar, bolgár s alig pár nappal november előtt a német események. S ha a hazai tömegkommunikációs eszközök csak óvatosan „ontják” a híreket, hiányosságait bőséggel pótolják a határainkon túli eszközök. A vezető párt és kormány szerencsétlenségére és a lakosság szerencséjére. Az ország egész területén fogható-hallható volt valamelyikük.

A párt (CSKP) és a teljes befolyása alatt álló kormány és parlament reagálását egyetlen mondatban lehet összefoglalni: elítélni, lejártni, megszüntetni mindenkit és mindent, aki és ami ellene, „vezető helyének” meggyengítésére – uram bocsá! megszüntetésére – irányul, természetesen mindent a „dolgozó nép érdekében és nevében”! Illusztrációul néhány idézet, amelyek a január 15–20. közötti prágai megmozdulásokat követően jelentek meg.

„...Nah, mint nah találkoznak azzal, hogy munkánk gyümölcsét ellenségeink kritizálják. Szemünkbe vetik, hogy nem tartjuk meg a demokratikus állampolgári jogokat. Hogyan formálhatnak erre jogot? Némelyek a szocializmus »tökéletesítése« céljából azt javasolják, hogy szabadon játszunk a piaci viszonyokkal. ...Valamilyen »párbeszédre« akarnak kényszeríteni bennünket. Kivel és miről folytassunk párbeszédet? Azokkal, akik a CSKP KB 1968 januári ülése után vakvágányra terelték politikánkat?”¹

„Jelenleg (1989. április – megj. P. J.) több mint húsz különböző csoportosulás létezik, ám főbangedők továbbra is azok, akik a Charta magvát alkották. Ezt bizonyítják a január 15. és 20. között rendezett akciók is, amelynek konfrontációs jellege tagadhatatlan. A szocialistaellenes erők távlati céljaik megvalósítása érdekében a bevált módszerekhez folyamodnak. Ezek a megfélemlítés, a pszichikai nyomás és terror...”²

Az év egyik legnagyobb viharát a „Néhány mondat” című Charta-kiadvány okozza. Ez a társadalmi légkör gyökeres megváltoztatásáért szállt síkra, s olyan pontokat tartalmaz, mint a politikai foglyok szabadon bocsátásának szükségessége, a gyülekezési jog korlátozásának megszüntetése, a hírközlő eszközök, a kulturális tevékenység megszabadítása a politikai manipuláció összes formájától, a cenzúra megszüntetése (hivatalosan ennek meglétét nem ismerik el)³, szabad vita kezdeményezése az 1968-as eseményekről stb.⁴

A párt – valószínűleg tudatosítva az alig egyoldalnyi írás 7. pontjának mély igazságtartalmát és a jogos igényeket – hisztérikus ellenkampányba kezd. Pártvonalon és azonkívül is. Sok dolgozó közösség – és egyén ítéli el (!) úgy, hogy annak tartalmát alig ismeri. A kampány csúcán, júliusban a „Rudé Právo” pártlap munkatársai azt is leleplezik, hogy milyen volt a „Néhány mondat” forgatókönyve és rendezése – röviden fogalmazva hogyan tették és milyen céllal tették azt közzé szerzői a „Szabad Európa” rádióban (igen tanulságos írás!)⁵

Alig pár nappal később újabb „elemző írás jelenik meg” „Mit akarnak? – Kinek kellene visszaadnunk az államot?” címmel. Leírva – idézve olyan jóslatokat is, amelyekről nem akarják elhinni, hogy néhány hónap múlva majd valósággá válik:

„Václav Havel, aki a Néhány mondat egyik szerzője és aláírója, a Svědectví (Tanúvallomások) című emigráns lapban írt cikkében kijelenti,



hogy »A szocializmus szó nem más, mint izig-vérig hazug fedőnév. Javaslom ezért, hogy kerüljük a szocializmus szót«. Ő finomabban fejezte ki azt, amíg Zbigniew Brezinski, az antikommunizmus egyik fő ideológusa, Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója jó adag cinizmussal, nyíltan mondott ki a BBC rádióállomásnak júniusban adott interjújában: »A csehszlovák sztálinista (?) rezsim már a végét járja, s csak néhány hónap, vagy talán egy év kell és Csehszlovákiában nagy politikai változásokra kerül sor: Csehszlovákia is arra az útra lép, amelyen most Magyarország és Lengyelország halad. A marxizmus halott. A következő évszázad elején már talán nem is lesz kommunizmus...»

„...Milyenek a céljaik? Elsősorban olyan új alkotmány kidolgozása, amelyben nem rögzítenék azt, hogy Csehszlovákia Kommunista Pártja a társadalom vezető ereje, amelyből kimaradna a »szocializmus« fogalom.”⁶

Minden tiltakozás és tilalom ellenére a Néhány mondatot több ezren támogatják ill. írják alá. Közöttük ismert egyéniségek sora.

Csaknem ekkora vihart vált ki Dubček és Havel szerepeltetése a Magyar Televízió Panoráma című adásában. Hivatalosan először a szlovákiai magyar nemzetiség helyzetét bemutató adás ellen tiltakoznak. Sajnos, erre jogos ok is akad, mert az adásokban több hiba, félreértésre okot adó megjegyzés is van, s néha nagyon egyoldalú is. Igaz, ugyanakkor sok kritikus kérdésre is rávilágít! Az adások olyan információkhoz juttatják a lakosságot, melyekhez a szigorú cenzúra miatt nem juthatott. Tiltakozni, megszólalni ellene szinte kötelező volt. Mosolyogni való, hogy még olyanok is megtették ezt, akik lakóhelyük miatt az adásokat még véletlenül sem nézheték meg. A hangsúly azonban azon volt, hogy a tiltakozók között minél több magyar nemzetiségű legyen. Néhányukról ismerőseiktől érdeklődtem, s kiderült, hogy olyanokról van szó, akik alig élvezik az emberek bizalmát.

Biztonsági intézkedésekben bővelkedik augusztus. Ennek ellenére az 1968-as bevonulás évfordulója, tüntetések jegyében zajlik magyarországi és lengyel „turisták” (Ignác Janák, a CSKP KB akkori titkárnak megfogalmazása az SZNF beszercebányai ünnepségén elhangzott beszédében) részvételével.

Az egyre erősödő ellenállással Ján Fojtik, KB-titkár is kénytelen foglalkozni a politikai főiskolán elmondott évnnyitó beszédében: „Csehszlovákia Kommunista Pártját napjainkban több oldalról érik támadások. Azok ugyanis, akik oly buzgón azt tanácsolják, hogy kövessük Lengyelország vagy Magyarország »példáját« távolról sem gondolnak csupán a gazdasági reformra. Sokkal többet kívánnak tőlünk. Azt akarják, hogy először »politikai reformot« hajtsunk végre, ami alatt bomlasztást, a mai politikai rendszer felszámolását értik... Nem véletlenül követelik újkori történelmünk radikális átértékelését. Az eredményt előre tudják: szerintük reprivatizálni kell a vagyont, és a »politikai pluralizmusnak« ahhoz kell vezetnie, hogy a kommunista párt távozik a politikai életből.”⁷

Az október 28-i nemzeti ünnepen már több ezer ember (hivatalosan 3000) vonul ki a prágai utcákra. A rendőrség 355 személyt, közöttük 17 külföldit tartóztat le.

Nem várt bonyodalmakat okoz a SZISZ (Szoc. Ifj. Szövetség) országos közgyűlése november 11–12-én. A tudósítások alig tudják eltitkolni annak nyíltságát, az ott elhangzott bírálatokat és igényeket. A résztvevők szemé-



lyes beszámolóin kívül ezekről csak sorok között, illetve az írásokban elrejtett gondolatokból lehet olvasni:

„A CSKP vezető erejének, a SZISZ-tagok tudományos világnézetén, a marx-lenini eszméken alapuló nevelés jogosságának megkérdőjelezése, a kompromisszumos közeledés azokhoz az erőkhez, melyek »dialogusban« állnak az antikommunista jelszavak alatt tüntetőkkel témájává vált néhány főleg prágai fiatal értelmiségi felszólalásának. Biztos, hogy az ellenséges erők nyomásának kitett fiatalok helyzete egészen más, mint a Csehország, Morávia, vagy Szlovákia területén élő társaiknak.”⁸

Itt jegyezném meg, hogy a magyar fiatalok a művelődési táborokban ismerkedhettek meg a tényleges helyzettel és a tényekkel. A gimesi, őrújfalusi, somodi tábor fogalomává vált a fiatalok között, de a közbiztonság szervei előtt is.

November 13-án a környezetvédők Teplicén tüntetnek. Rákényszerítve a helyi vezető pártszerveket a párbeszédre.

November 15-én újabb megmozdulás Prágában, az óvárosban. A rendőrség czúttal sem tétlen...

Az első hónapok

A november 17-ét követő országos események lefolytása a sajtó, a rádió, illetve a televízió adásaiból ismeretesek, így azokra csak szükség esetén térnek ki. Itt elsősorban Nógrád, s benne Losonc és környékének történéseit foglalnám össze.

Az első napokat törvényszerűen a földrajzi távolságból, az információhiányból adódó bizonytalanság tölti be. Sokáig látszólag nem mozdul semmi. Az ismétlődő prágai és pozsonyi tüntetések ugyan állandó témái a beszélgetéseknek, de lényegében változást csak a csehszlovák televízió „ébredése” hoz. A képernyőn – először csak néhány másodpercre – tűnik fel Dubček és Havel, majd teljesen felborul a műsorrend: az eredeti tervezet helyett helyszíni adásokban számol be a fővárosokban s az azon kívül zajló, egyre izgalmasabbá váló eseményekről. A helyi lakosok többsége a késő éjszakákat a képernyő előtt tölti. Majdnem egy héttel a kezdetek után hangzik el az egyik riportban, hogy a losonci, nagykürtösi és rimaszombati járás alszik, mert ott minden a régi mederben folyik. Azt, hogy ez a nem éppen dicsérő mondat milyen hatású volt nem tudnám felmérni – mindenestre felfigyeltek rá – de az „állóvíz” csak 25-c után kezd megmozdulni. Megjelennek a plakátok, főiskolás diákok járkák a várost, s több termelési közösség nyilvánítja ki, hogy csatlakozik a november 27-re meghirdetett kétórás figyelmeztető sztrájkhoz.

A sztrájk ideje alatt zajlik az első felvonulás a városban, van ahol „diológus” gyűléseket rendeznek, s van olyan vállalat és üzem is, ahol szankciókat hirdetnek a résztvevők ellen.

27-én este zajlik le Losoncon a Május 1. téren az első nagygyűlés. Szervezői és vezetői a későbbi Nyilvánosság az Erőszak Ellen (NYEE – VPN, Vrejnost' Proti Násiliu) helyi csoportjának a legtevékenyebb tagjai. Sokan kapnak szót, sok sérelem, igazságtétel utáni vágy hangzik el. A követelések lényegileg az országos „igényekkel” azonosak: kivizsgálni a november 17-i eseményeket, megszüntetni a CSKP vezető szerepét – törölni az alkotmányból az ezt biztosító cikkelyt, kiírni a szabad választásokat. A felszólalók között nincs magyar szónok.

Magyar felszólalásra csak másnap kerül sor, amikor *Galcsik Károly*, a Csemadok járási titkárságának dolgozója kér és kap szót. Lényegi mondanivalója: a magyar nemzetiségű lakosok támogatják a változásokat, a polgári mozgalmak követeléseit. Nem sokkal később hasonló tartalmú nyilatkozatot tesz közzé a Csemadok losonci alapszervezete is.

Az időszak egyedüli magyar politikai mozgalmának a Független Magyar Kezdeményezésnek (a mozgalomról majd külön is szólok) az első plakátjai, elvi nyilatkozata, a Szabad Kapacitás (FMK-kiadvány) első száma december elején jut el Losoncra. Itt a Csemadok alapszervezetének vezetősége vállalja el a helyi csoport megalakításának kezdeményezését. Az előkészítés hosszú, a helyi csoport december végéig csaknem hivatalosan ténykedik: alakuló közgyűlésére december 27-én kerül sor. Az alapító nyilatkozatot negyvenen írják alá. Szóvivője Galcsik Károly lesz.

Füleken már december 8-án megalakul az FMK helyi csoportja negyvenegy taggal, s mint végül kiderül a járás egyik legjobb munkát végző politikai csoportjává válik. Szóvivője *Takács János*.

Tény, és szomorú, hogy e két város kivételével ez időben egyetlen más helységben sem alakul helyi csoport. Több faluban – Sőregen, Nagydarócon – magyar NYEE-csoportok jönnek létre. Ennek egyik kiváltó okát abban lehet keresni, hogy a NYEE törekvéseit maximálisan támogató FMK-t sokan azonosították a NYEE-vel. Illetve úgy gondolták, hogy az csak annak egy része. Sok helyen így gondolkoztak a NYEE képviselői is.

Decemberben a romániai események borzolják a kedélyeket. Az FMK helyi csoportjai gyűtéseket szerveznek. A fülekiek pedig 20-án gyertyás tüntetésen tiltakoznak. A gimnázium előtti parkot ellepik a gyertyák. A városból, Losoncra és a környékről érkezettek egyetlen óhaja: a diktátor és rendszerének eltüntetése.

A hónap végén azt hiszem valamennyien együtt örültünk annak, hogy ha bár kétszeri próbálkozásra, de sikerült elfogadható összetételű – leszámítva azt, hogy nemzetiügyi miniszter nem lett kinevezve – szövetségi kormányt létrehozni, és olyan emberek kerültek a vezető pozíciókba, mint – Alexander Dubček, a parlament elnöke, Václav Havel köztársasági elnök, akiknek nevét pár héttel ezelőtt még kimondani is alig volt szabad – valamint annak, hogy a CSKP csak egy lett a sok párt között, törölték a vezető szerepét biztosító alkotmánycikkelyt.

Ugyanakkor csillapodik az eufórikus hangulat is. Csökken a nagygyűlések iránti érdeklődés. Középpontba a vitákat, ellentéteket kiváltó személycserék, a vezetők és a parlamenti képviselők leváltásai kerülnek.

A jelen év januárját már a kijózanodás hónapjának nevezném. Ekkorra kezd világossá válni, hogy olyan problémák tornyosulnak az újjászülető demokrácia előtt, melyeket nehéz lesz áthágni. Kicsit kampányszerűen folyik a CSKP tagjainak elítélése, a közéletből való kizárása. A pártból tömegesen távoznak az emberek! A kifogásolható ebben az, hogy nem kis részük köpönyeget fordítva az aktuálisan vezető mozgalmakban keresnek új pozíciókat.

Január 4-én az FMK füleki csoportja közzé teszi, nyilatkozatát. A választásokig terjedő időszakban legfőbb céljaul tüzi a szakmailag megfelelő, erkölcsi szempontból fedhetetlen egyének felkeresését, akik a választásokon méltóképpen képviselik majd érdekeinket. A losonci csoport január 15-én tart nyilvános fórumot hasonló témakörben a „Nemzeti kisebbségek képviselete és érdekvédelme a képviseleti testületekben” címmel. Az elfogadott s közzétett állásfoglalás lényegi pontja az, hogy ott, ahol magyar lakosok is élnek a nekik megfelelő arányban a képviseleti testületekben is helyet és szót kapjanak. Ezen a gyűlésen szinte elementáris erővel fogalmazódik meg az igény arra, hogy nemzeti kisebbségünk keretében alakuljon önálló magyar párt. Ennek alapján fogalmazódik meg egy ilyen irányú felhívás, melyet a magyar lapok szerkesztőségeibe küldtek szét, s többek között az Új Szóban meg is jelent. A jelenség nem volt egyedülálló...

Január 18-án Fülek nyújt otthont az FMK területi ülésének. Ezen a három szomszédos járás – Losonc, Rimaszombat, Nagykürtös – FMK-csoportjainak képviselői és szimpatizánsai vesznek részt. Csaknem teljes létszámban jelen van a központi szövívői testület is. (*Tóth Károly, A. Nagy László, Öllös László, Világi Oszkár, Gyurovszky László*). A felszólalások és beszámolók szerint addig Losoncon, Füleken, Feleden, Rimaszombatban, Tornalján, Újbáston, Balogfalán, Ipolynyéken, Nagykürtösön jöttek létre he-

lyi csoportok. Fő témája pedig a választások és a többségben problémákkal terhelt FMK–NYEE kapcsolat.

A politikai csoportosulások

Az FMK a cseh Polgári Fórum mellett az első politikai mozgalom volt, amely Szlovákiában megalakult. Időpontját 1989. november 18-ára teszik alapítói. Anélkül, hogy nagyobb jelentőséget tudajdonítanék neki, ezzel a dátummal nem teljesen tudok egyetérteni. A helyszín ugyanis Vágsellye, s mint már említettem, ebben az időpontban ott tartózkodtam. S az értelmiségi találkozón teljes létszámban részt vettek az alapító tagok is. E találkozón nagyon sok, nemzetiségi kérdéseinket érintő témáról esett szó – a vita vagy az előadás keretében –, de politikai csoport alapításáról nem. Ezen az estén az előre meghatározott és kötelező zárórakor a résztvevők többsége hazament, másnapra, csak néhányan maradtunk ott. A következő nap, 19-ének délelőttjét az ünnepelt Tóth Lajos társaságában töltöttük többedmagammal. Beszélgettünk a találkozó esetleges következményeiről, arról, hogy hasonló összejövetelekre talán még nem is került sor, a prágai megmozdulásról, a rendőrök brutalitásáról, ám arról nem, hogy az éjszaka megalakult volna az FMK. Titkolódzásra meg egyikünknek sem volt semmi oka.

Az FMK elsősége és gyors reagálása ettől függetlenül nem vitatható. Elvi nyilatkozatát csatlakozási igényével együtt eljuttatja Prágába, a Polgári Fórumhoz. Majd csatlakozik a november 19-én este megalakult NYEE-hez, s bekapcsolódik a pozsonyi tüntetések szervezésébe. *Grendel Lajos* és *Szigeti László* tagjai lesznek a NYEE Központi Koordinációs Bizottságnak is. November 23-án felveszik a kapcsolatot a Magyar Diákszövetséggel, amely akkor tartja alakuló ülését Pozsonyban.

A mozgalom legrokonszenvesebb vonása az együttműködésre való törekvés, a szlovák demokratikus mozgalmakkal. Alapelve az „egymásban ne ellenségképet, hanem partnert, barátot keressünk” gondolatában lenne összegeezhető. Az FMK–NYEE jó együttműködése már kevésbé érvényesült vidéken. Úgy mondanám, hogy az eszme szép, csak az idő még nem érett meg arra, hogy az megvalósulhasson. Tényként kell elfogadni, hogy már az első napokban a felszínre kerülnek és terjesztődnek a magyarok túlzott követeléseiről, területi igényeiről szóló álhírek, melyek a provokátor nacionalista körökön kívül senkinek sem használnak. Az együttműködésnek pedig végképp nem! S a helyzet azóta csak romlott. S mivel az emberek többsége nem eszmei, hanem gyakorlati szempontból nézi az életet nem érezték elérhető közelségben az együttműködés pozitív hatásait.

Az FMK–NYEE együttműködésének legszebb eredménye az a közös nyilatkozat, melyet Pozsonyban 1990. január 21-én fogalmaztak meg a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről Szlovákiában. Ez többek között elveti a nemzeti kérdés reciprocitás-elvén való megoldását. Zárógondolata: „*Csehszlovákia számára a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok helyzetének rendezése az egyenjogúság elve alapján egyike a kulcsfontosságú feladatoknak, amely a demokratikus Európába vezető utat nyitja meg.*”¹⁹ És 1990. végére már jóval távolabb jutottunk a nyilatkozat tartalmától, mint annak időpontjában voltunk. A

szlovák cseh- és magyarellenesség, az önálló Szlovák állam rémálma pedig lassan a fasiszta időszakot idéző hangulatot teremt. A szélsőséges nacionalista pártok primitív eszmeiségükkel egyre nagyobb tömeget fanatizálnak. S féltő, hogy a józan ész kevés lesz legyőzésükre.

Február közepén a Szövetségi Gyűlés a politikai mozgalmakról és a pártokról elfogadott törvénye értelmében a belügyminiszter bejegyzí az FMK-t, mint politikai mozgalmat.¹⁰

Néhány területi találkozó és tájékoztató ülés után az immár hivatalossá vált FMK 1990. február 24–25-én tartja meg első országos kongresszusát. Ez főleg szervezési kérdésekkel és az első szabad választásokra való felkészüléssel foglalkozik. Megválasztja ügyvivői testületét és elnökét Tóth Károly személyében.

Mint már arra utaltam január-február folyamán egyre több helyen merül fel az igény egy teljesen önálló magyar párt, vagy mozgalom létrehozására. Sokunkat, közöttük jómagamat is foglalkoztat a gondolat, hogy azt a meglévő, s hivatalos apparátussal rendelkező Csemadok tagságára kell építeni. Most, hónapokkal később, visszatekintve örülök, hogy végül is ez nem valósult meg. Idő kellett ahhoz, hogy tudatosítsuk, a kultúrát és a politikát nem szabad, és nem lehet, főleg negyven év egypárturalma után összekeverni. A nemzetiség ennek csak kárát láthatja.

A politika az egyik legfőbb témája a Csemadok losonci járásának rendkívüli közgyűlésének is. Az önálló párt igénye bekerül programtervezetébe is. De a többség amellet szavaz, hogy azt a szervezetén kívül kell létrehozni.

E téma megfogalmazása más területen is időszerű. Kelet-Szlovákiában például elkészül a Csehszlovákiai Magyar Néppárt programnyilatkozata, s hasonló tervzet készültét jelzik Nyugat-Szlovákiából is. Ekkor igen jogos a félelem, hogy a szlovákiai magyarság politikailag darabokra hullik.

A kérdést végül is *Duray Miklós* és a körülötte csoportosuló előkészítőbizottság oldja meg. Az Új Szó 1990. február 3-i számában megjelenik az „Együttélés Politikai Mozgalom a demokráciáért és a nemzeti kisebbségek jogaiért” alapelvei. A mozgalom hamar a támadások középpontjába kerül, ugyanakkor igen gyorsan növekszik a népszerűsége is. Duray Miklós időt, fáradságot nem kímélve járja az országot, részt vesz találkozókön, vitaeseteken, előadásokat tart. Az elsőt közülük még 1990. január elsején Losoncon illetve Füleken. Elsősorban neki, nevének köszönhető a mozgalom híveinek gyors gyarapodása. S ezt nem tudja megakadályozni az FMK Ügyvivő Testületének személyeskedő támadásainak sora sem. Sőt! Hívek százaít szerzik meg neki vele.

Járásunkban (Losonc) *Duray Éva* válik a mozgalom fő szervezőjévé. Losonc és Fülek után több faluban alapsejtek alakulnak, illetve készítik elő ennek lehetőségét. A mozgalom első kongresszusát az FMK II. kongresszusával egyidőben, a választási kampány kezdetének küszöbén március 31-én tartja meg Pozsonyban. Itt jelentik be, hogy a mozgalom választási koalíciót köt a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalommal (MKDM). Megválasztja központi ügyvivői testületét és Duray Miklós személyében az elnökét.

Az MKDM a harmadik magyar (politikai) mozgalom mely nemzetiségünk körében megalakult. Elnöke *Janics Kálmán*. Járásunkban azonban

nincsenek alapszervezetek. Belső szervezettségében is hiányosságok mutatkoznak.

A járásban a többi párt és mozgalom közül leghamarabb a Zöldek Pártja és a Demokrata Párt aktivizálódik (1988. december.) Őket követi a Szabadság Párt. Később alakul meg a „Nők pártja” (januárban, azóta se sokat tudni róluk!), a „Nemzeti felvirágoztatás (proszperitás) Pártja (március), a Földművesek Független Pártja (április) és sajnos a teljes mértékben nacionalista beállítottságú Szlovák Független Párt (február), valamint a még inkább e kategóriába sorolható, a legtöbb hívet egyesítő Szlovák Nemzeti Párt. S nem lehet kihagyni a sorból azt sem, hogy januárban mint Losoncon, mint Füleken megalakul a Matica Slovenská helyi csoportja is.

A választások

Bizonyos szempontból a választások előtti erőfelmérésnek is lehetett nevezni a januári-februári időszakot, s három parlament, Szövetségi Gyűlés, Népek Kamarája (NK) és Nemzetek Kamarája (NeK) illetve Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT), részleges átalakítását. Helyi szinten pedig ez a Járási Nemzeti Bizottságok és Helyi Nemzeti Bizottságok átalakítását jelenti. Még pedig úgy, hogy azok tükrözzék a társadalomban végbement változásokat. A képviselők cseréjére – kooptálására három módon került, kerülhetett sor. Ha visszahívták a jelölésből, ha önként lemondott, vagy ha a kellő mennyiségű aláírás gyűlt össze a lemondatásukra. Ez utóbbi esetre alig került sor. A legtöbb új képviselő az addig vezető erő, a CSKP által visszahívottak helyére került. Az önként lemondók tábora nem volt túl nagy. Mindenesetre sok képviselőnek adtak ehhez „hathatós” segítséget „erkölcsi lelkimasszázst” a NYEE és néhány további képviselőségre pályázó párt képviselői. A kooptálás módszere nem aratott nagy sikert, demokratikusnak egyáltalán nem lehet nevezni. Némely tekintetben ez az eljárás a közelmúltat is idézte – a lakosok nagy része ugyanis csak a lapokból tudta meg új képviselőinek nevét. Az FMK és a NYEE éberem öröködték azon – Központi Szóvivő Testületeik –, hogy a lemondott nemzeti képviselők helyett nemzeti képviselők kerüljenek. Főleg ennek köszönhető, hogy a füleki körzetet képviselő *Magyar Izidor* helyére végül is magyar nemzetiségű jelölt *Grendel Lajos*, a neves író került. Ha a hely betöltése a NYEE Koordinációs Bizottságán múlik, akkor erre aligha kerül sor. Ők ugyanis az FMK helyi csoportjának kizárásával az „utódról” szűk körben döntöttek, s azt megváltoztathatatlannak tartották. A vita, amely az FMK–NYEE között helyi szinten kialakult, végül is oda vezetett, hogy a két csoport hosszú ideig együtt tudott működni.

Szlovákok részéről Grendel Lajos személyét nem fogadta túlzott lelkesedés. Főleg azután, hogy Füleken, bemutatkozó gyűlést tartott. Magyarul! Az elhangzottakat tolmácsok fordították szlovákra. A felháborodottak élén a Matica Slovenská helyi képviselői – közöttük a későbbi köztársaságielnök-jelölt *Jolana Ambruzsová* – álltak. A helyzetet csak rontotta, hogy épp akkortájt tetőzött a vita a füleki gimnáziumról (ott javaslat hangzott el magyar és szlovák részének esetleges szétválására.) A kedélyeket alig lehetett

lecsillapítani. A NYEE Járási Koordinációs Bizottsága javaslatot tett Grendel Lajos azonnali visszahívására, de végül is ez nem valósult meg.

Nem volt vitáktól mentes a helyi szervek átalakítása sem. A nemzeti-ségi arányt szigorúan betartották. Az új JNB-be a Zöldek Pártjának 5, a Demokrata Pártnak 5, a Szabadság Pártnak 2 és a NYEE-FMK-nak 23 képviselője került. Közülük 6 volt magyar nemzetiségű. A legnagyobb izgalmat az elnöki posztok betöltése okozta. Az eredeti tervek szerint illetve városi (Losonc) szinten is az egyiknek magyar nemzetiségűnek kellett volna lenni. Ez végül is főleg a Demokrata Párttal folytatott összetűzések és viták után csak városi szinten valósult meg. Az alelnöki funkciót *Markotán Péter* kapta meg.

A választási kampány kezdetére a járásban csak egy működő FMK-s csoport maradt meg Füleken. A magyar lakosok többsége az Együttéléshez pártolt át. A választási listákra az Együttélés-MKDM és a NYEE-FMK koalíción kívül magyar nemzetiségű jelölteket a CSKP és a Demokrata Párt indított. A NYEE kezdeményezésére a járásban több kerekasztaltárgyalásra kerül sor, melyen a kampány alapszabályaiiban egyeznek meg. A pártok és mozgalmak nyelvre és beállítottságra való tekintet nélkül kapnak teret a helyi sajtóban (*Ipel' – Ipoly*) és a rádióban. Az eltelt hónap alatt különösebb visszaélésekre, a szabályok megszegésére, provokációra nem kerül sor (leszámítva az itt-ott előforduló plakátletépéseket és átragasztásokat). Csaknem minden párt és mozgalom felhasználja azt a vitát, és tiltakozási hullámot, amely a tervezett területátalakítás nyilvánosságra hozott tervei nyomán alakul ki. Ennek értelmében Losonc a rimaszombati központú területhez tartozott volna. Pár nap alatt mintegy 25 000 tiltakozó aláírás gyűlt össze, s került az illetékesek asztalára.

A június 8–9-én megtartott választások egyik legnagyobb meglepetése a nagyarányú részvétel volt. Eredményeiről szavak helyett többet mondanak a számok: (A felsorolt adatok a minket leginkább érintő parlamentre, az SZNT-re vonatkoznak, a Szövetségi Gyűlésre vonatkozó adatok ettől nem nagyon különböznek.)

Országos viszonylatban a NYEE 29,34 %-ot, a KDM 19,20 %-ot, a CSKP 13,34 %-ot ér el. Nem örvendetes meglepetés a Szlovák Nemzeti Párt 13,94 %-os aránya. Ennek ellenkezőjét mondhatjuk az Együttélés-MKDM 8,66 %-ról. Várakozáson alul szerepel a Demokrata Párt 4,39 %-a (ez azt jelentette, hogy nem kerültek be a Szövetségi Gyűlésbe). Az Együttélés-MKDM 8 járásban győz, közöttük a rimaszombatiban (35,08 %) és a nagykürtösiben (24,86 %), a losonciban század százalékkal lemaradva a CSKP mögött a harmadik (16,74 %). – Csak érdekességként, a koalíció Szlovákia minden járásában kapott szavazatot. – Itt első a NYEE, 30,25 %, második a CSKP, 16,75 %, a SZNP, 9,17 % és KDM, 8,82 %.

A községek-városok viszonylatában a NYEE 27 helységben győz, a Demokrata Párt 4, a SZNP 3, a KDM 7, a Szabadság Párt 2, a Romák egy győzelmet érnek el. Az Együttélés-MKDM 15 helyen (Béna, 75,7 %; Bolyk, 29,5 %; Csákányháza, 63,1 %; Csoma, 37,8 %; Fülek, 48 %; Fülekkovácsi 43,2 %; Panyidaróc, 46,6 %; Perse, 86,3 %; Ragyolc, 53,6 %; Rapp, 39,8 %; Sávoly, 77,2 %; Síd, 67,1 %; Sőreg, 72,3 %; Terbeléd, 22,9 %; Nagydaróc 54 %) győz.

Országos viszonylatban a szavazatok és maradékszavazatok elosztása alapján a SZNT-ba 23 magyar nemzetiségű képviselő (15,3 %) jutott (MKDM – 7, Együttélés – 5, FMK – 5, CSKP – 4, KDM – 1.). Az Együttélés ezen kívül a parlamentbe juttatott egy független magyar képviselőt és egy ukrán képviselőt is.

Járási viszonylatban területünkről két képviselő jutott be a SZNT-ba. Markotán Péter (FMK) és *Kružliak Stefan* (KDM).

S végezetül idéznék néhány gondolatot – csemegül, nemzetiségi szempontból a CSKP helyi szervezetének választási értékeléséből – akik „Iskra” címmel saját lapot adnak ki. Az értékelés felrója, hogy ennek magyar változatát nem sikerült kiadni. Kedvező visszhangról számol be a sajtóban, többek között az Új Szóban közzétett írásairól, illetve a helyi rádióban elhangzott műsorairól. De: „Igen nagy hiba volt, hogy a CSKP ebben az időben, amikor leginkább szükségünk volt a kommunisták nyílt informálására egyetértett azzal, hogy az Új Szó önállósuljon, megszűnjön pártlap lenni. Továbbá igen kevés magyar nyelvű propagációs anyagunk volt, a csehszlovák televízióban a CSKP képviselétében senki nem szólt a magyar lakosokhoz, a választási kampány ideje alatt a KB egy ismert magyar nemzetiségű személyt sem küldött ki.”

Néhány zárógondolat

A választásokkal a parlamentekben még koránt sem fejeződött be a politikai átalakulás. Van két fontos esemény. A területi átrendezés (megszűnnek a járások) és a helyhatósági választások. Mindkettő igen közelről érint mindannyiunkat.

Eredetileg úgy gondoltam, hogy külön foglalkozom az egyre jobban előretörő nacionalizmussal és szeparatizmussal. A szlovák sajtóban, a gombamód szaporodó „nemzeti érzésű” lapokban közzétett temérdek féligazságot, támadást tartalmazó írásokkal. A nyelvtörvénnyel. Oldalakat lehetne sorolni a nemzetiségünket érintő sértéseket, gyűlöletkeltő nyilatkozatokat, s azok hatásait.

De ha a jövőnket illetően vannak is kérdőjeleim, akkor is azokkal értek egyet, akik azt vallják, hogy mindez elsősorban az évtizedek alatt elnyomott indulatok felszabadulásának az eredménye. S idővel mindez lanyhulni fog. Számomra ugyan nyitott kérdés, hogy mikor – az idő most gyorsan halad – de azért reménykedem.

PUNTIÁN JÓZSEF

CIKKEK ÉS IRÁSOK:

1. „Jó minőségű cikkekre van szükség”, Új Szó, 1989. IV. 2. 2. oldal Alois Indra, a Szövetségi Gyűlés elnökének felszólalásából. 2. „A lakosság döntő többsége támogatja az átalakítást”, Új Szó, 1989. IV. 2. 2. oldal. 3. „Az első lépés” c. részében. 4. A Néhány mondat hivatatosan az Új Szó 1989. XII. 23-i számában jelent meg. A 24-1 számban a „CHARTA 77” szövegét közli a lap. A „CHARTA 77” története: „CHARTA 77. 1977–1989”, Vilem Precan szerk. „Archa – Bratislava”, 1990. 5. „Leleplezés egy müncheni levélben. A Néhány mondat foratókönyve és rendezése”, Új Szó, 1989. VII. 22. 5. oldal. 6. „Mit akarnak? Kinek kellene visszaadnunk az államot?”, Új Szó, 1989. VII. 31., 3 oldal. 7. „Az átalakítással szavatoalnunk kell fejlődésünk forradalmi folytonosságát”, Új Szó, 1989 IX. 6., 4. oldal. 8. „Skepsa mládezi neprístane” (A kételkedés nem illik az ifjúsághoz) Pravda, 1989. november 13., vezércikk. 9. „A NYEE és az FMK közös nyilatkozata...”, Nap. 1990. január 29., címloldal. Továbbá: A Szabad Kapacitás – az FMK tájékoztatója! 1989. 1. 3 A járásban közzétett nyilatkozatok, a választási kampány írásait a járási lap az Ipoly, illetve az Ipel’ tartalmazták.